

DİL- ZİHİN İLİŞKİSİ ÇERÇEVESİNDE METAFORLAR

Yasin ŞERİFOĞLU*

METAPHORS WITHIN THE FRAME OF LANGUAGE- MIND RELATIONSHIP

Öz

Mekân (coğrafya)- toplum (kültür)- insan- zihin- dil arasındaki birbirlerinden ayrı düşünülemez mutlak ilişki, karşılaşılabilecek en fonksiyonel ağlardan biri, belki de en önemlisi olarak nitelendirilebilir. Bu çok yönlü ilişki sayesinde öğrenen ve tecrübe sahibi olan insan, bu kazanımlarını karşısındakine veya kendisinden sonrakilere bu ilişkinin ürünü olan dil sayesinde aktarır. Bu aktarımlarda sözlere yüklenen anlamlar ve bu anlamların başka kavramlarla, başka sözlerle ve onların anlamlarıyla girdiği ilişki insan zihninin emsalsiz işlevi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, dil-zihin ilişkisi ile ilgili çalışmaların kısa tarihi değerlendirildikten sonra dilin bütün yönleriyle oluşma biçimi, hikâyeleştirme yöntemiyle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu anlatımda dilin oluşumundaki temel unsurlar ön plana çıkartılmış, bu unsurlara bağlı olarak metaforun ne olduğu, nasıl olduğu izah edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde dildeki sözlerin oluşturulma yollarıyla ilgili görüşler de tartışılmıştır. Sonuç olarak dildeki yeni adlandırmaların büyük bir bölümünün zihinsel olduğu ifade edilmiş yani insan zihninin yeni adlandıracağını daha önceden karşılaştıklarıyla, bir başka ifadeyle tecrübe ettikleriyle ilişkilendirerek/ karşılaştırmalar yaparak birinden veya birkaçından aktarımlarla gerçekleştirdiği vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Dil, Zihin, İnsan, Anlam, Metafor

Abstract

An absolute relationship between place (geography), society (culture), human, mind, and language can be described as one of the most functional systems, perhaps the most important one. Human, who learns and experiences thanks to this multifaceted relationship, transmits these experiences to the interlocutor or the successors through language which is a product of this relationship. The meanings attributed to the words in these transmissions and the new relationship between these meanings with others concepts, other words and their meanings could come up as the result of the unique function of human mind. In this work,

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yserifoglu@yahoo.com

after the short story of language-mind relationship is evaluated, the genesis form of language with it's every aspects, is tried to be explained. The basic elements in forming language are put forward in this expression, it is tried to be elucidated what is metaphor, how it is; depending on these elements. Also the opinions that are related with formation ways of sayings in the language, are discussed in this part. Consequently, it is expressed that the big part of new namings in the language is mental, so it is emphasized that human mind performs to name the new ones by comparing with the things that it has seen before, i.e. by associating/ comparing with the things which it has experienced or transferring from one or a few of them.

Keywords: Language, Mind, Human, Meaning, Metaphor.

Antikçağda insan “*zoon logon ekho*” yani “*konusan varlık*” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdaki *logon*, *logos* ile ilintilidir. *Logos* ise iki anlam taşır; bir yandan söz, diğer yandan düşünce demektir. Görülüyor ki o dönemde, dille düşünce tek bir kavram içinde değerlendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle *logos* kavramında; düşünme ile konuşma, düşünce ile söz ve sözcük birbirinden koparılmaz şekilde kaynamış görünmektedir (Akarsu, 1998: 36).

Kendine özgü yöntemlerle yürütülen filoloji, dil bilimi ve felsefe çalışmaları sırasında, 19. yüzyıla gelinceye kadar anlam sorunlarına zaman zaman değinildiğini görüyoruz. 17. yüzyılda John Locke, Francis Bacon, 18. yüzyılda Leibniz, Herder ve daha sonraları Wilhelm von Humboldt dilin düşünceyle ilgisi konusunda ilgileneşlerdir. Aristoteles *De Interpretatione*'de seslendirdiğimiz adların zihnimizdekilerle, yazdığımız adlarınsa seslendirdiklerimizle uyumlu birer simge olduklarını belirtir. Ortaçağ boyunca sözcüklerin kavram ve nesnelere olan ilişkisi sorgulanmış, 17. ve 18. yüzyıllarda ise dil- anlam ilişkisine dayalı *zihinci* ve *göndergeci* kuram çok tartışılmıştır. Daha çok dil- zihin ilişkisini sorgulayan *zihinci* kurama göre dil, insanın görünmez zihin içeriklerini başkalarına aktarmak için kullandığı görünür işaretlerden başka bir şey değildir. *Zihinci* kuram, dille ifade ettiklerimizin zihnimizdeki kavramlarla düşünceleri temsil ettiklerini ileri sürer. *Göndergeci* kuram ise dili, dünyayı betimlemenin bir aracı olarak görür ve *zihinci* kuramın dil ile zihin arasında kurduğu birebir ilişkiyi dil ile dünya arasındaki bir ilişki haline getirir (Arsever, 2003: 127-138).

Zihinci kuram ile *göndergeci* kuramın dili tahlil etmedeki çıkış noktaları, her ne kadar o dönem için birbirlerinden farklı odaklara dikkat çekse de, esasında bu kuramların her biri bize göre dilin tanımı ve işleyişini açıklayabilecek birer yönünü ön plana çıkartmışlardır. Kısaca bu savlar,

mekân(coğrafya)-toplum(kültür)-insan-zihin-dil arasındaki birbirlerinden ayrı düşünülemez mutlak ilişkinin sadece bir yönünü ele almışlardır.

“Düşünce, dil aracılığıyla söylenen anlamın esasını oluşturur. Düşünce aracılığıyla dil birimleri gerçek dünyanın varlıkları ve durumlarıyla bağlantı kurar. İnsan, düşüncesini dil olmaksızın ne söyleyebilir, ne de yazabilir. Düşüncenin gün yüzüne çıkıp işlev görmesi ve yaşaması için dil malzemelerine dayanması şarttır. Bundan dolayı dil, düşüncenin aktarma ve bildirme amacıdır” (Ahanov, 2008: 48) diyen Kaken Ahanov da dil ile zihin arasındaki ilişkinin işleyişine dikkat çekmektedir.

Chomsky, *“dilbilim insan ruhbiliminin bir bölümünden, insanın zihinsel yeteneklerinin doğasını ve bu yeteneklerin işletilme biçimini belirlemeye çalışan bir bölümünden başka bir şey değildir”*, der (2001: 155). Düşünceyi dilden soyutlamak, insan ve doğanın yaratılışı gereği imkânsız görünmektedir. Düşüncenin dile en büyük katkısı karşılaştığı nesnelere veya durumlar arasında ilişkiler kurarak onlar arasında aktarmalar yapmasıdır. Bu sayede dil gelişir ve işlevsellik kazanır.

“Eğer her sözcüğün belli, kesin, sınırlı ve değişmez bir anlamı olsaydı, belki çok açık ve mantıklı konuşabilirdik, ancak göreceli olarak pek az şey söyleyebilirdik” (2002: 132) diyen Yılmaz Özakpınar, dolaylı olarak düşünce sistemimizin çevrede olup biteni algılayıp dile aktarırken çok yönlü işlediğini ve ilişkilendirmeler yaptığını ifade etmektedir. İnsan öğrenmeleri, çevrede karşılaşılanlarla zihindekilerin ilişkilendirilmesi ile gerçekleşir. Bu ilişkilendirmede yeterli derecede başarı sağlanamıyorsa insanın öğrenmesi de buna bağlı olarak zorlaşır. Çünkü zihnin karşılaşılanı kolayca tanımlayabilmesi için daha önceden benzer durumları tecrübe etmiş olması gerekir. Eğer bu tecrübe gerçekleşmemişse daha sonraki algılamaların ve tanımlamaların zorlaşması gayet normal bir durumdur.

Düşünce-sözcük bağlantısı üzerinde duran Türk düşünürü Fârâbî, düşünceyi iç-düşünme ve dış-düşünme olmak üzere iki kategoride inceler ve sözcükleri iç düşünmenin dış düşünmeye dönüşmesi olarak açıklar. Sözcüklerin her biri bir şeyi gösterir. Bu gösterilen şey tek ya da birden fazla olabilir. İşte bu gösterilenleri özelliklerine göre *“töz, nicelik, nitelik, görelilik, zaman, mekan, durum, sahip olma, etki, edilgi”* şeklinde on kategoride ele alan düşünür, bu kategorilerin bir yandan akla (usa), diğer yandan eşyaya (şeye) ait olduklarını belirtir. İnsan aklına ait kavramlar ona göre zihinde tek başlarına durmazlar aralarında bir takım bağlantılar kurarlar, bu bağlantılar ya özsel ya da ilintisel olur (Olguner,1999: 63–68). Bu bakış açısı da çalışmamızda dikkate aldığımız **kavramlar arası**

anlam geçişlerini açıklamada yardımcı olacak bir yaklaşım niteliğindedir.

Aynı veya farklı kavramlardan yapılan anlam geçişleri temeline dayandırılarak açıklanmaya çalışılan metaforun temel tanım tohumlarını Aristo, *Retorik* adlı eserinde atmıştır. Aristocu geleneğe göre metafor, kelime ve onun temel anlamı tarafından genellikle adlandırılan şey arasında transfer olan benzerlik temelinde, onun uygun olmadığı bir şeye bir adın uygulanması olarak kabul edilmiştir (Erdem, 2003: 12).

Eva Feder Kittay'a göre metafor, sık sık radikal yollarda, etkileme kapasitesini genişletmek için doğal bir dilde hazır bulunan bir anlamdır. Metafor, dilin gerçek birimleri anlam farklılıklarını telaffuz etmede yetersiz olduğu zaman kullanılır. Dünya hakkında yeni bir bilgi sağlamaktan ziyade bilgiyi kavramlaştırma ile metaforun zihni gücü ortaya çıkar. Metafor, dünya üzerindeki kavram organizasyonunu tecrübe etmede ve bilgiyi uygunlaştırmada öncelikli yoldur. Kittay, metaforların özelliklerini sıralarken aslında birer cümle şeklinde, kelimelerden tecrit edilmiş ve iki parçadan (benzeyen benzetilen gibi) müteşekkil olduklarını ve aralarında bir tür elektriklenme gerçekleştiğinden sistem olarak anlaşılması gereken bu iki parçanın, karşılıklı etkileşiminden bir metaforun anlamının ortaya çıktığını, bu anlamın ise zihni olduğunu belirtmiştir (Erdem, 2003: 13).

Lakoff ve Johnson'ın anlayışına göre, sıradan kavram sistemimizin çoğunu tabiatta metaforik olarak buluruz. Yine onlara göre, nasıl algıladığımız, nasıl düşündüğümüz ve ne yaptığımızı bütünüyle metaforlar planlamaktadır. Onların önemli bir iddiası da metaforun sadece, dilin yani katıksız saf kelimelerin bir meselesi olmadığı; insan düşüncesinin süreçlerinin geniş ölçüde metaforik olduğudur (Erdem, 2003: 21). Lakoff ve Johnson'ın metaforlarla ilgili fikirlerinin daha iyi anlaşılması için metaforları ele almaları konusunda bir örnek sunmayı uygun görüyoruz. Lakoff ve Johnson'a göre "*TARTIŞMA SAVAŞTIR*" metaforunu günlük konuşma dilimizde tartışma kavramıyla ilgili benzetmelerden hareketle şu şekilde ele almak gerekmektedir:

"TARTIŞMA SAVAŞTIR
İddialarınız savunulamaz.
Argümanımdaki her zayıf fikre saldırdı.
Eleştirileri doğrudan hedefi buldu.
Argümanını yerle bir ettim.
Onunla asla bir tartışmada galip gelemedim.
Kabul etmiyor musun? O zaman, ateş!

*Bu stratejiyi kullanırsan, o seni bitirecek.
Argümanlarının hepsini tahrip etti.*

*Tartışma savaştır metaforunda bizim tartışırken, bir şeyi ileri sürerken yaptığımız hareketler, atak, savunma, kazanma, kaybetme, plan, strateji vs. gibi kavramlar savaş ile ilgili kavramlara benzetilmektedir. Esasında zihnimiz, “tartışma” kavramını “savaş” kavramının argümanlarıyla ilişkilendirmektedir. Tartışmalar ve savaşlar farklı türden şeylerdir – şifahi söylem ve silahlı çatışma- ve icra edilen eylemler de farklı türden eylemlerdir. Fakat “tartışma” kısmen “savaş”a göre yapılır, anlaşılır, icra edilir ve dile getirilir. Kavram metaforik yapıya kavuşur, eylem metaforik olarak yapıya kavuşur ve neticede dil metaforik olarak yapıya kavuşur” (Lakoff ve Johnson, 2005: 26-27). Biz bir kavram alanının çıkarım modellerini bir diğer kavram alanı hakkında akıl yürütmek için sistematik olarak kullanırız. Lakoff ve Johnson, bu fenomeni **kavramsal metafor** ve bu tür alanların sistematik karşıtlıklarını **metaforik eşleştirme** şeklinde adlandırmaktadır (Lakoff ve Johnson, 2005: 278).*

Buraya kadar ele alınan dil zihin ilişkisi ve metaforlar, bir tohumun buğdaya dönüşme macerasıyla ilişkilendirilerek şöyle somutlaştırılabilir:

Bu macerada birinci unsur **toprak**tır. Üzerinde ve içinde barındırdığı bütün zenginliğiyle **tabiatı** temsil eder. Tabiat insan tecrübelerinin kazanıldığı mekândır. Bir taraftan insanın sadece yorumlamakla algılamaya çalıştığı doğal olayların, diğer taraftan binlerce yıllık insan birikimi olan somut örneklerin bir arada sergilendiği büyük bir mekândır tabiat. Her köşesinde farklı bir bilgiyle karşılaşılan bir eğitim-öğretim alanı, adeta insan için oluşturulmuş uçsuz bucaksız bir yerleşkidir.

İkinci unsur **tohum**dur. Tohum, toprakla bütünleşip onun zenginliklerinden istifade ederek her geçen sürede biraz daha gelişen unsurdur ve bize göre **insanı** temsil eder. İnsan öğrenmelerini üzerinde yaşadığı coğrafya ile bütünleşmesinden hareketle sağlar. Etrafını, bir önceki ve bir sonraki karşılaşmalarını ilişkilendirerek ne kadar iyi tahlil ederse öğrenmeleri de o derece artar. Bir yandan tanıyıp tecrübe ettiği, diğer yandan her geçen an yeni özelliklerini tanımaya çalıştığı coğrafyada öğrendikleri sayesinde rahat yaşar.

Üçüncü ve bu maceranın olmazsa olmaz unsuru **sudur**. Su, tohumun topraktaki zenginliklerle kaynaşmasını ve onlardan aldığı mineralleri hazmedip gelişmesini sağlar, bu macerada **zihni** temsil etmektedir. İnsanın tabiatla karşılaşip zamanla tecrübe ettiklerini birbiriyle ilişkilendirmesini sağlayan, gerçekleştirdiği anlık tasniflerle hangi bilgiyi

hangi tecrübeyle eşleştireceğine karar veren olağan üstü donanımlara sahip bir dil atölyesidir.

Dördüncü unsur ise **başaktır**. Başak, adeta bir aktarım mekanizmasıdır ve bu haliyle bize göre **metaforları** temsil eder. Yani, geçmişiyile geleceğini ilişkilendirip ortaya çıkacak unsuru zenginleştiren bir köprüdür. Metaforları ileriki bölümlerde kapsamlı bir şekilde ele alacağımız için şimdilik bu konunun üzerinde fazla durmuyoruz, ancak metaforun ne olduğuna kısaca değinmek gerekirse, buğdayın oluşma macerasını ifade etmeye çalışırken ana dilimizin zenginliklerinden istifade etme biçimimiz, metaforun ne olduğu ve nasıl gerçekleştiği konusunda bize ışık tutacaktır.

Maceranın son unsuru ise **buğday**dır. O artık varılan son noktadır. Kendisini var eden unsurların zenginliği, işlekliliği ve birbirleriyle olan ilişkilerinin niteliğine göre oluşmuştur. Her coğrafyada ve her çiftçinin harmanında başka başkadır ama neticede buğdaydır ve insanoğlunun damağının en güzel tadıdır. Bu maceranın son unsuru olan **buğday** bu özellikleriyle **dilin** tam kendisidir.

Sonuçta metaforların ve metafor haline gelen bütün anlatım yollarının, nüfuz alanları olarak adlandırılan bir **semantik alan** veya **kavram alanı** ile ilgili olduğu ve kelimenin anlam çerçevesini meydana getirdikleri anlaşılmaktadır. Bir kelimenin anlam çerçevesi içinde öncelikle **temel anlam** vardır. Kelime daha sonra insan zihnindeki çeşitli eşleştirmelerle **yan anlam** denilen yeni anlamlar kazanır. Bu yan anlamlar aynı kavram alanından alınabileceği gibi farklı kavram alanlarından da alınabilmektedir. Burada, Lakoff ve Johnson'ın yaklaşımındaki nüfuz alanları arasında gerçekleşen etkileşimler söz konusu olmaktadır. Bu etkileşimlerde şahsa ve içinde bulunulan topluma, kültüre veya dil birliğine özgü olan tasavvurlar ve duygu değerleri de önem kazanmaktadır. Konuya açıklık getirebilmek adına dil ile yazı arasındaki ilişkiye de bir göz atmak gerekir. Dillerin on binlerce yılla ifade edilebilecek yaşları yanında, yazının yaşı çok küçük kalmaktadır. Dil ile yazı ilişkisi oldukça yeni devirlerde başladığı için dile ait ilk/asli/kök ses veya ilk/asli/kök şekil terimlerinden, gerçek anlamda bir ilk/asli/kök ses veya şekli değil, yazıya geçirilmiş en eski şekli anlamamız gerekmektedir. Bir dil unsurunun gerçekten ilk/asli/kök şeklini yakalamak, dil ile yazı arasındaki yaş farkı yüzünden asla mümkün değildir (Karaağaç, 1998: 99-106). Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinin Mantık Sistemi ve Kelime Aileleri* başlıklı makalesinde; “*Kutsal kitabımıza göre yaratıcı ilk insanı, karşılaşılabileceği varlıkların isimlerini biliyor olarak yaratmıştır, yaratılıştan öğretilen bu kelimeler dildeki kök*

kelimelerdir”, demektedir. Bu görüşe bağlı olarak “*Türkçedeki en eski köklerin ‘hazır verilmiş’ kelimeler olduğunu bu sebeple bu kök kelimeler ile temsil ettiği kavram ve nesnelere arasında herhangi bir mantık bağlantısı aramanın zor olduğunu, fakat türemiş kelimeler söz konusu olduğunda, söz ile nesne arasında mutlaka bir mantık bağının aranması gerektiğini, çünkü sonradan türetilen bütün kelimelerin artık insan zekâsının bir ürünü olduğunu*”, ifade etmektedir (1991: 179- 196).

Yukarıda *metaforun* tanımını verirken bir kavram alanının diğer bir kavram alanının unsurlarını (söz + anlam) kullanması şeklinde ortaya çıkan durumdan bahsetmiştik. Elimizdeki kaynaklardan takip edebildiğimiz kadarıyla dilimizdeki kelimelerin ilk başlarda ya tek anlamlarının olduğunu veya bugünküne göre daha az anlam ifade ettiklerini, ancak zamanla yeni birçok anlam kazandıklarını somut olarak görmekteyiz. Bu durum, dillerin ilk yazılı kaynaklarından çok önceleri her söz bir nesneyi veya bir hareketi karşılamaktaydı, fikrini doğrular niteliktedir. Dildeki sözlerin, ilk başta tek anlamlı olmalarına rağmen tarihi süreçte, çoğu benzetme ve benzetme sonucunda yapılan aktarmalara dayanan anlam olaylarıyla, birden çok anlam ifade eder duruma geldikleri açıktır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak kavramsal anlam eşleşmelerinde veya başka bir ifadeyle metaforik eşleşmelerde birden çok kavram malzemesinin bir araya gelerek, kendiliğinden *anlam genişlemesine* uğramış veya duruma göre *çok anlamlı* yapıları oluşturduğunu görmekteyiz.

Kısaca toparlamak ve sonuçlandırmak gerekirse; metaforun özü, bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmek olarak özetlenebilir. Diğer taraftan metaforik eşleştirmeler, tamamen soyut ve keyfi olmayıp dünyadaki bedensel ve zihinsel tecrübelerimizle yani hareketin başka bir hareketle veya varlıkla; varlığın başka bir varlıkla veya hareketle bağlantılarının kurulduğu ve sonunda bir alandan diğerine eşleştirmelerin tesis edildiği tecrübelerle şekillenir. Zihnimizin işleyişine yön veren bu unsurlar, üyesi olduğumuz coğrafya-tarih-toplum-kültür-zihin harmanının birbiriyle bağlantılı ve benzetmelere dayalı tecrübeleridir. Bir kavramı başka bir kavramın unsurlarıyla açıklamak, bu iki kavramın anlam alanlarının ilişkilendirilmesi (metaforik eşleştirme) sonucunda kendi alanlarında karşıladıkları anlamları bir araya getirmek bir zihin faaliyeti olarak gerçekleşmektedir. Bugüne kadar yapılan araştırmalarla dildeki kök sözlerin (*en eski* veya başka bir bakış açısıyla *verilmiş sözler*) hangi sözler olduğu meselesi, üzerinde tartışılan bir konu olmakla birlikte bazı öngörülerin dışında henüz tespit edilememiştir. Buna bağlı olarak bize göre, dünya dillerindeki sözlerin büyük bir

çoğunluğunun (kök sözler/verilmiş sözlerin dışında kalanlar) hem temel anlamları hem de değişik sebeplerle ifade etmeye başladıkları diğer anlamların tamamının insan zihninin bir ürünü olduğu kesindir ve zihinsel olan bu adlandırmalar da doğal olarak metaforiktir. Dil zihinsel bir faaliyet ise, metafor da sözlerin anlamlarının, biriktirmelere/tecrübelere dayalı benzetmelerden hareketle, insan zihnindeki tekamülü ise ortaya dilin metaforik olduğu sonucu çıkmaktadır ki bu gerçek, dil bilimcilerimiz tarafından bilinmeyen bir durum değildir.

Türklük Bilimi alanında uzun zamandır metaforla ilgili yüksek lisans ve doktora tezi, makale veya bildiri niteliğinde birçok çalışma yapılmıştır. Konuyla ilgili özellikle ülkemizde yapılan çalışmalarda; metaforun ne olduğu, hangi edebi sanata karşılık geldiği konusu tartışılmakta, varılan sonuca göre dilimizin zengin söz hazinesinden ve özellikle kalıplaşmış ifade biçimlerinden metafora örnekler verilmektedir. Bu çalışmaların çoğunda dikkat çeken ortak nokta; meselenin her şeyden önce terminolojik bakımdan irdelenmesi, metafor teriminin yerine bizde daha bilindik bir terim bulunmaya çalışılmasıdır. Bu konudaki görüşlerin bir çoğunda da metafor terimi istiare terimiyle karşılanmaktadır. İstiare, ödünç alma, iğretileme, edebiyatta bir kelimenin anlamını geçici olarak başka bir kelime hakkında kullanma sanatıdır ve bu sanatın özünü teşbih oluşturur (Pala1998: 215). Konuyla ilgili yaptığımız bu inceleme sonucunda bizim bu konudaki görüşümüz metaforun; coğrafya-tarih-toplum-kültür harmanından beslenerek insan zihninin sergilediği bir **benzetme** faaliyeti olduğudur, ancak konuşma dilimizde tarihi süreçte oluşan ve sözlükler veya diğer kültürel eserlerde kayıt altına alınan kalıp ifadeler ve bu ifadeleri oluşturan sözlerin anlamları incelendiğinde, benzetme yoluyla alınan anlamların istiarenin tanımında belirtildiği üzere *geçici süreyle ödünç alma veya iğretileme* şeklinde değil tam aksi yönde kalıcı olduğu, süreklilik sergilediği görülmektedir. Örneğin Türkiye Türkçesi’ni konuşan insanların hatta yaşayan diğer Türk lehçelerini konuşanların çoğunun sevinmeyi ifade etmek üzere “havalara uçmak, başı göğe ermek, vb” ; üzüntüyü ifade etmek üzere “canı yanmak, bağına taş basmak, vb.” birçok deyim bildiği ve konuşma dilinde, yazı dilinde kullandığı görülmektedir. Bir toplumu oluşturan ve aynı dili konuşan insanların hemen hepsi tarafından bilinen ve sürekli aynı anlamları ifade etmek üzere kullanılan bu metaforik/benzetmeye dayalı dil malzemelerindeki anlamları *geçici, eğreti* niteliğinde düşünmemiz mümkün değildir. Buradan hareketle metafor terimine karşılık olarak istiare teriminin kullanılması kanaatimizce uygun düşmemektedir. Günlük konuşma dilimizde kişiye ait, kavramlar arasında gerçekleştirilen

anlık ilişkilendirmeler ile toplum zihnine ve diline yerleşmiş kalıcı ilişkilendirmeler (atasözleri, deyimler, bilmeceler ve buna benzer diğer kalıp ifadelerde gerçekleştirilen ilişkilendirmeler) birbirlerinden ayrılması gerekir. Bu ayırım sonucunda; anlık ilişkilendirmeler sonucu ortaya çıkan ve henüz aynı dili konuşan insanların büyük bir bölümü tarafından bilinmeyen veya kabul edilmeyen kullanımı yaygınlaşmamış metaforları **istiare** veya **geçici benzetme**, herkes tarafından bilinen, kabul edilen ve kullanılan kalıcı ve süreklilik gösteren metaforları da **kalıcı benzetme** olarak ifade etmek daha doğru bir adlandırma olacaktır.

Kaynakça

- AHANOV, Kaken (2008), *Dil Biliminin Esasları*, (Aktaran: Murat Ceritoğlu), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AKARSU, Bedia (1998), *Dil-Kültür Bağlantısı*, İnkılap Kitabevi Yayınları, (3. Baskı), İstanbul.
- ARSEVER, R. Levent (2003), “Dil Felsefesinin Geleceğine Bir Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 2, s. 127-140, Ankara.
- CHOMSKY, Noam (2001), *Dil ve Zihin*, (çev. Ahmet Kocaman), Ayraç Yayınları, Ankara.
- ERDEM, Melek (2003), *Türkmen Türkçesinde Metaforlar*, KÖKSAV Yayınları, Ankara.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991), “Türk Dilinin Mantık Sistemi ve Kelime Aileleri”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, XXVIII/ 1-2, s. 179-197, Ankara.
- KARAAĞAÇ, Günay (1998), “Dilcilikte İlk Şekil ve Doğru- Yanlış Kavramı, Türk Dili, Sayı: 560, Ağustos, s. 99-109, Ankara.
- LAKOFF, George ve Mark JOHNSON (2005), *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil*, (çev. Gökhan Yavuz Demir), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- OLGUNER, Fahrettin (1999), *Farabi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ÖZAKPINAR, Yılmaz (2002), *İnsan Düşüncesinin Boyutları*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- PALA, İskender (1998), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

